

บทที่ 2

ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ตัวแปรในงานสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อสภาวะน่าสบาย

ธนิต จินดาวณิก(2540) ได้กล่าวถึงตัวแปรในงานสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อสภาวะน่าสบาย และสภาพภายในอาคารมีดังนี้

1) Microclimate

สภาพอากาศของประเทศไทยโดยรวมมีลักษณะร้อนชื้นและไม่อยู่ในเขตสภาวะน่าสบายแต่ Microclimate รอบอาคารสามารถถูกปรับเปลี่ยนได้ Microclimate เป็นตัวแปรแรกที่ทำให้อุณหภูมิอากาศรอบอาคารนั้นร้อน หรือ เย็นกว่า อุณหภูมิอากาศภายนอกทั่วไปสืบเนื่องจากองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรม ในทางทฤษฎี องค์ประกอบที่มีผลต่อ Microclimate ประกอบด้วยรูปทรงแผ่นดิน ต้นไม้ แหล่งน้ำ และสิ่งก่อสร้างต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้น จากตัวอย่างที่พบองค์ประกอบที่มีผลต่อภูมิอากาศของ microclimate ในภูมิประเทศที่แบนราบ ได้แก่ ต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้พุ่ม พืชคลุมดิน บ่อน้ำ และ พื้นผิวแข็ง

ต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้พุ่ม พืชคลุมดิน และบ่อน้ำ สามารถร่วมกันทำให้เกิดสภาพอากาศเย็นรอบอาคารได้การบังแสงแดดของต้นไม้ใหญ่ การคายน้ำของพืช และการระเหยน้ำจากบ่อน้ำช่วยทำให้อากาศเย็นลงได้ นอกจากนี้ กิ่งก้านใบไม้ของต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้พุ่ม และสิ่งก่อสร้างข้างเคียง เช่น รั้ว อาคาร ยังทำหน้าที่ห่อหุ้มปริมาตรอากาศที่เย็นไว้ ไม่ให้ลมร้อนจากข้างนอกพัดเข้ามาโดยตรงในปริมาตรนี้

ในช่วงกลางวันที่อากาศร้อนจัด สภาพอุณหภูมิอากาศของ Microclimate ที่ดีนั้นจะต่ำกว่าอุณหภูมิอากาศทั่วไปได้ถึง 3 องศาเซลเซียส อุณหภูมิอากาศใต้พืชคลุมดินต่ำกว่า 4.4 องศาเซลเซียส เนื่องจากการคายน้ำของพืช ในระหว่างช่วงกลางวันและกลางคืนอุณหภูมิอากาศเฉลี่ยของ microclimate สามารถต่ำกว่าอุณหภูมิภายนอกทั่วไป 1.5 และ 0.8 องศาเซลเซียสตามลำดับ

การนำอากาศเย็นจาก Microclimate เข้าไปภายในอาคาร ก็จะทำให้สภาพภายในนั้นเย็นกว่าอากาศภายนอกทั่วไป นอกเหนือจากนี้ร่มเงาจากต้นไม้ใหญ่ และอากาศเย็นรอบอาคารช่วยลดอิทธิพลความร้อนจากอากาศและแสงแดดด้วย ความแตกต่างของอุณหภูมิภายนอกและภายในอาคารถูกทำให้ลดลงก่อนคอนกรีตและถนนคอนกรีตรอบอาคารมีผลต่อสภาพ

อุณหภูมิของ microclimate และสภาพภายในอาคาร รังสีดวงอาทิตย์ที่ส่งลงมายังพื้นผิวแข็ง เช่น คอนกรีต สามารถทำให้อุณหภูมิพื้นผิวสูงขึ้นถึง 55 องศาเซลเซียสได้ จากผลดังกล่าวทำให้ MRT ของบริเวณนั้นสูงและอากาศร้อนกว่าปกติอาจเกิดขึ้นได้ถ้าพื้นผิวแข็งมีพื้นที่มากพอ นอกจากนั้น พื้นผิวแข็งที่สีอ่อนยังจะสะท้อนรังสีดวงอาทิตย์เข้าอาคารด้วย ดังนั้นในสภาวะดังกล่าว สภาพแวดล้อมรอบอาคารจึงเย็น หรือร้อนกว่าสภาพอากาศภายนอกทั่วไป อากาศร้อนกว่ารอบอาคารจะถูกแรงลมภายนอกพัดพาเข้าไปในอาคารทำให้สภาพอากาศภายในอาคารยิ่งแย่ลง

2) MRT และรังสีดวงอาทิตย์

อุณหภูมิพื้นผิวมีผลต่อความรู้สึกร้อนหนาว ถ้าพื้นผิวของห้องมีอุณหภูมิสูงกว่าอุณหภูมิผิวหนัง (32 องศาเซลเซียส) พื้นผิวนั้นๆ จะแผ่รังสีความร้อนมาที่ตัวเรา ทำให้ร่างกายได้รับความร้อนเพิ่มขึ้น ในการวิเคราะห์อุณหภูมิพื้นผิวนั้นกระทำโดยใช้ค่า Mean Radiant Temperature (MRT) ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิของทุกพื้นผิว โดยรอบคุณด้วยมุมกระทำ (Solid Angle) ของขอบพื้นผิวนั้นๆ ณ จุดที่ทำการวัด

อากาศสามารถพัดผ่านช่องเปิดอาคาร และทำให้อุณหภูมิผิวภายในอาคารเปลี่ยนไป เนื่องจากอุณหภูมิอากาศที่แปรเปลี่ยนในช่วงกลางวันและกลางคืน ดังนั้นอาคารที่ให้ระบบธรรมชาติจะใช้สมมติฐานในการประเมินเปรียบเทียบค่า MRT เท่ากับอุณหภูมิอากาศภายนอก ถ้าอุณหภูมิผิวในห้องหรือ MRT เท่ากับอุณหภูมิอากาศก็นับได้ว่าเป็นสภาพที่ปกติ แต่ถ้า อุณหภูมิพื้นผิว หรือ MRT ต่ำกว่า หรือ สูงกว่าอุณหภูมิอากาศภายนอก จะถือได้ว่าเป็นสภาพที่ดีกว่า หรือ แย่กว่าตามลำดับ

จากการวิจัยพบว่าอุณหภูมิพื้นผิวภายในอาคารหรือ MRT สามารถเท่ากับหรือใกล้เคียงกับอุณหภูมิอากาศ และสามารถต่ำกว่าหรือสูงกว่าอุณหภูมิอากาศได้ ปรากฏการณ์นี้มีผลมาจากรังสีดวงอาทิตย์และคุณสมบัติในการต้านทานความร้อนของระบบผนังและหลังคา

เมื่อวัสดุที่ใช้ทำผนังและหลังคาถูกแสงแดดอุณหภูมิที่พื้นผิวนั้นๆสามารถขึ้นสูงกว่าอุณหภูมิอากาศได้ถึง 33 องศาเซลเซียส ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมวลสาร สี พื้นผิว ทิศทาง และมุมแดดที่ตกกระทบ ยิ่งความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิผิวผนังและหลังคาภายนอกและภายในอาคารมีมากเท่าไร ความร้อนก็ยิ่งถ่ายเทเข้ามาในอาคารมากยิ่งขึ้น และอุณหภูมิผิวภายในอาคารจะยิ่งสูงขึ้นด้วย ความร้อนที่เข้ามาในอาคารทำให้พื้นผิวภายในและอากาศภายในอาคารมีอุณหภูมิสูง ปรากฏการณ์นี้ทำให้สภาพภายในอาคารไม่สามารถที่จะทนอาศัยอยู่ได้ และมีสภาพที่แย่กว่า

สภาพภายนอกอาคาร สภาพเหล่านี้สามารถพบได้ในอาคารบ้านพักอาศัยทั่วไปในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าผนังส่วนบนที่อยู่ใต้ร่มเงาอย่างสมบูรณ์ และผนังส่วนล่างที่ได้รับอิทธิพลจากรังสีกระจายและแสงแดดในยามเย็น แผนภูมิของอุณหภูมิผนังส่วนล่างที่กระโดดขึ้นแสดงถึงแสงแดดโดยตรงที่เริ่มกระทบผนัง รูปทรงของหลังคาเรือนไทยที่มีความลาดชันที่สูงมากช่วยลดมุมกระทำ (Solid Angle) จากหลังคาที่อุ่มขึ้นหนึ่งของหลังคาด้านที่ปะทะดวงอาทิตย์จะร้อน เนื่องจากรังสีดวงอาทิตย์ในขณะที่ยีกด้านหนึ่งจะมีผลกระทบที่น้อยกว่า ดังนั้นเพียงครึ่งหนึ่งของเพดานที่มีพื้นที่ผิวที่อุ่ม ขอให้สังเกตว่าหลังคาเรือนไทยที่กล่าวถึงนี้ปราศจากฝ้าเพดานระนาบราบ ผลกระทบ MRT จากเพดานที่อุ่มของเรือนไทยจะน้อยกว่าผลที่เกิดขึ้นกับเพดานหลังคาอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ที่มีเพดานระนาบราบ และมีระบบป้องกันการถ่ายเทความร้อนของระบบหลังคาที่ไม่ดี และไม่มีประสิทธิภาพ

3) มวลสารอาคาร

อาคารที่มีมวลสารมากๆจะมีผลกระทบต่อ MRT และอุณหภูมิอากาศภายในอาคาร เนื่องจากความจุความร้อนของมวลสาร ในการที่จะทำให้อุณหภูมิมวลสารสูงขึ้นต้องใช้พลังงานเป็นจำนวนมาก สถาปัตยกรรมไทยที่ไม่ใช่อาคารพักอาศัยที่ได้ทำการศึกษา เช่น โบสถ์และโรงเรียนอาคารทั้งสองมีผนังอิฐที่หนา 0.80 - 1.00 เมตร และที่พื้นก็มีมวลสารมากเช่นกัน ผนังอิฐที่หนามากก็จะมีค่าความต้านทานความร้อนที่สูงด้วย ดังนั้นค่า MRT และอุณหภูมิอากาศภายในอาคารดังกล่าวในช่วงเวลากลางวันจะต่ำกว่าหรือเย็นกว่าอากาศภายนอก แต่ทั้งนี้อากาศมีความจุความร้อนจำเพาะน้อยกว่ามวลสารอาคารมาก ดังนั้นในช่วงเวลากลางคืนอุณหภูมิอากาศจะลดต่ำลงได้เร็วกว่ามวลอาคาร และพลังงานความร้อนที่สะสมในมวลสารอาคารระหว่างช่วงเวลากลางวันจะคายเข้ามาในอาคาร ทำให้อุณหภูมิอากาศภายในร้อนกว่าภายนอก อาคารดังกล่าวจะมีสภาพภายในอาคารที่เย็นกว่าภายนอกในช่วงเวลากลางวัน ส่วนในช่วงเวลากลางคืนภายในจะร้อนกว่าภายนอกอาคาร เป็นที่สังเกตได้ว่าอาคารที่ยกตัวอย่างดังกล่าว จะมีช่วงเวลากการใช้งานเฉพาะเวลากลางวันเท่านั้น

อีกประเด็นหนึ่งของมวลสารก็คือการหน่วงเหนี่ยวความร้อน (Time Lag) ความร้อนสูงสุดที่เกิดขึ้นภายในอาคารจะเกิดขึ้นหลังจากอุณหภูมิอากาศภายนอกขึ้นสูงสุด ระยะเวลาของการหน่วงเหนี่ยวความร้อนขึ้นอยู่กับปริมาณมวลสารอาคาร ในอาคารที่มีมวลสารมากเวลาของการหน่วงความร้อนก็จะยาวนานตามไปด้วย

4) แหล่งความเย็นจากพื้นดิน

พื้นดินมีผลต่อการขึ้นลงของอุณหภูมิ MRT และสภาวะน่าสบายกับอาคารที่สัมผัสพื้นดิน ตามทฤษฎีอุณหภูมิพื้นดินที่ลึกมากๆ ตลอดทั้งปีจะมีค่าคงที่และเท่ากับอุณหภูมิอากาศเฉลี่ยทั้งปี ส่วนอุณหภูมิพื้นดินที่ตื้นขึ้นมาจะแปรเปลี่ยนเล็กน้อยขึ้นกับฤดูกาลและสภาพพื้นผิวและสิ่งปกคลุมพื้นดิน อุณหภูมิพื้นดินนั้นจะค่อนข้างคงที่เมื่อเปรียบเทียบกับอุณหภูมิอากาศซึ่งขึ้นลงในช่วงกลางวันและกลางคืน ทั้งนี้เนื่องจากดินมีปริมาณความจุความร้อนอันมหาศาล จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า อุณหภูมิพื้นดิน ในกรุงเทพฯ จะมีค่าระหว่าง 24.5 ถึง 26.5 องศาเซลเซียสขึ้นกับสภาพแวดล้อมและแปรผันไม่มากกว่า 0.6 องศาเซลเซียสภายใน 24 ชั่วโมง ในขณะที่อุณหภูมิอากาศสามารถแปรผันมากถึง 10 องศาเซลเซียสในวันหนึ่งระหว่างกลางวันอุณหภูมิพื้นดินต่ำกว่าอุณหภูมิอากาศ และต่ำกว่าอุณหภูมิผิวหนังของร่างกายคนเรา พื้นดินจึงเป็นเสมือนแหล่งความเย็น พื้นดินมีผลต่อปัจจัยสภาวะน่าสบายสองปัจจัยคือ อุณหภูมิอากาศ และ MRT พื้นอาคารที่สัมผัสพื้นดิน และมีวัสดุที่นำความร้อนดีจะทำหน้าที่ดูดซับความร้อนภายในอาคาร ทำให้ MRT และอุณหภูมิอากาศภายในต่ำกว่าอุณหภูมิอากาศภายนอก ภายในอาคารจึงเย็นกว่าภายนอก ผู้อยู่อาศัยสูญเสียความร้อนจากร่างกาย โดยการนำและการแผ่รังสีไปยังพื้นที่เย็นกว่าของอาคาร

5) ลมและการระบายอากาศ

ปัจจัยความเร็วลมสัมพันธ์กับเขตสภาวะน่าสบาย (Thermal Comfort Zone) ถ้าอุณหภูมิอากาศอยู่เหนือนอกเขตสภาวะน่าสบาย ความเร็วลมสามารถทำให้สภาพอากาศนั้นกลับเป็นสภาวะที่น่าสบายได้ กระแสลมที่พัดผ่านผิวหนัง จะทำให้อัตราการสูญเสียความร้อนจากการระเหยของเหงื่อสูงขึ้นทำให้ร่างกายรู้สึกเย็น องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดความเร็วลมในอาคารอันเนื่องจากแรงลมภายนอก ได้แก่ ความเร็วลมภายนอก ทิศทางลม องค์ประกอบในที่ตั้งรอบๆ อาคาร ทิศทางของอาคาร รูปทรงอาคาร ช่องเปิดอาคาร และการจัดภายในอาคาร

บางอาคารที่ได้ศึกษามานี้บ้างก็พบว่าเกือบจะไม่มีกระแสลมภายในอาคารเลย แต่อาคารเหล่านั้นมีสภาพอากาศภายในที่เย็นกว่าภายนอก อาคารที่มี Microclimate และแหล่งดูดซับความร้อนต้องการ การระบายอากาศเพียงเล็กน้อย เพื่อสุขลักษณะที่ดี อากาศเย็นจาก Microclimate และอิทธิพลของแหล่งดูดซับความร้อน ช่วยทำให้สภาพภายในอาคารเย็นกว่าภายนอก แต่ถ้าลมร้อนภายนอกในช่วงกลางวันพัดผ่านเข้ามาในที่ตั้งและอาคารปริมาณ การทำความเย็นจาก Microclimate และแหล่งดูดซับความร้อนอาจไม่ได้ผล (สุนทร บุญญธิการ, 2536)

2.2 สภาพภูมิอากาศร้อนชื้นของประเทศไทย

ธนิต จินดาวณิก(2543) ได้กล่าวไว้ว่า การทำความเข้าใจกับลักษณะภูมิอากาศนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบอาคาร ให้เหมาะสมกับที่ตั้งเพื่อการประหยัดพลังงาน

การอธิบายจะใช้รูปแบบเปรียบเทียบกับภูมิอากาศที่เหมือนกันนั่นก็คือ ภูมิอากาศร้อนแห้ง เพื่อแสดงให้เห็นอิทธิพลที่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางสถาปัตยกรรม

ในภูมิอากาศร้อนชื้นไอน้ำในอากาศที่อยู่ในรูปของความชื้นในอากาศ และในรูปของเมฆทำให้สภาพอากาศของเขตร้อนมีความแตกต่างกันออกไป ดังเช่น ร้อนแห้งและร้อนชื้น ความชื้นมีผลกระทบต่อรังสีดวงอาทิตย์ ความแตกต่างของอุณหภูมิอากาศในช่วงกลางวันและกลางคืน (Diurnal Temperature) การระเหยของน้ำและเหงื่อ สภาพผิวดิน พืชพรรณ และความสบายตา (Visual Comfort) อิทธิพลจากความชื้นเหล่านี้ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมนั้นแตกต่างกันด้วย

ในภูมิอากาศร้อนความชื้นที่อยู่ในรูปของเมฆทำให้เขตร้อนชื้นในช่วงกลางวันไม่ร้อนจัดดังเช่นเขตร้อนแห้ง ทั้งนี้เนื่องจากเมฆนั้นช่วยลดระดับความเข้มของรังสีดวงอาทิตย์ที่ส่องลงมายังพื้นดิน ต่างกับเขตร้อนแห้งที่ท้องฟ้าปราศจากเมฆทำให้อากาศร้อนจัด รังสีดวงอาทิตย์ทั้งหมดส่องลงมาที่พื้นโลก ทำให้อุณหภูมิในช่วงกลางวันสูงหรือร้อนจัด แต่ในทางกลับกันในช่วงเวลากลางคืนกลุ่มเมฆจะเป็นตัวสกัดกั้นการแผ่รังสีความร้อนจากผิวโลกกลับไปสู่ท้องฟ้า ดังนั้นอุณหภูมิอากาศในช่วงกลางคืนของภูมิอากาศเขตร้อนชื้นจึงไม่ลดลงต่ำดังเช่นในภูมิอากาศร้อนแห้ง ความแตกต่างของอุณหภูมิอากาศในช่วงกลางวันและกลางคืน ในภูมิอากาศร้อนแห้งกลางคืนจะหนาวเย็นส่วนกลางวันจะร้อนจัด แต่ภูมิอากาศร้อนชื้นกลางคืนจะอุ่นหรือเย็นส่วนกลางวันจะร้อน จะเห็นได้ว่าลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตร้อนแห้งจะใช้ผนังที่หนาหนักเพื่อต้านทาน และหน่วงเหนี่ยวความร้อนจากอากาศและแสงแดด ไม่ให้ถ่ายเทเข้ามาภายในอาคาร ในช่วงกลางคืนตัวผนังที่หนาหนักจะสะสมความร้อนในช่วงกลางวัน และคายความร้อนออกมาในอาคารในช่วงกลางคืนเพื่อทำความอบอุ่นให้กับอาคาร ต่างกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเขตร้อนชื้นที่มีลักษณะโปร่งเบา มีการป้องกันความร้อนจากแสงแดดไม่ให้ถูกผนังและเข้ามาในอาคาร หลีกเลี่ยงการสะสมความร้อนในตัวอาคารหรือมวลสารทั้งนี้เนื่องจากอากาศในช่วงกลางคืนไม่เย็นหรือหนาวเย็น ถ้ามีการสะสมความร้อนในตัวอาคารหรือมวลสารอาคารเช่น ผนังและพื้น จะทำให้สภาพภายในอาคารในเวลากลางคืนนั้นอุ่นเกินไปหรือร้อนกว่าภายนอกทำให้ผู้อยู่ไม่สบาย

นอกเหนือจากอิทธิพลของเมฆที่มีอิทธิพลทำให้ความแตกต่างของอุณหภูมิในช่วงกลางวัน และกลางคืนต่ำ แล้วเมฆยังทำหน้าที่กระจายรังสีดวงอาทิตย์ที่ส่งลงมาในช่วงกลางวันด้วย เมื่อ รังสีดวงอาทิตย์ที่ส่งลงมาถูกละของไอน้ำ จะเกิดการหักเหกระจาย หรือที่เรียกว่า Diffuse Radiation ออกไปในทิศทางต่างๆ ซึ่งรังสีชนิดนี้ยากต่อการควบคุมไม่ให้เข้ามาในอาคาร ต่างกับ รังสีดวงอาทิตย์โดยตรง เพียงแค่มีส่วนยื่นอาคารหรือแผงกันแดดก็สามารถป้องกันได้แล้ว แต่ Diffuse Radiation เข้ามาได้ทุกทิศทาง ดังนั้นอาคารให้ภูมิอากาศแบบร้อนชื้น นอกจากจะต้อง ป้องกันรังสีโดยตรงแล้วยังต้องป้องกันรังสีกระจายด้วย มิฉะนั้นแล้วจะทำให้ผู้อยู่อาศัยในอาคาร รู้สึกร้อน นอกจากนั้นแสงสะท้อนจากเมฆก่อให้เกิดความจ้า (Glare) ซึ่งมองแล้วไม่สบายตา

นอกเหนือจากอิทธิพลของไอน้ำในรูปเมฆแล้วความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ โดยทั่วไปของ สภาพภูมิอากาศร้อนชื้นที่สูงนั้น ทำให้การสูญเสียความร้อนจากร่างกายด้วยการระเหยของเหงื่อ เป็นไปได้ช้าทำให้เรารู้สึกตัวเหนียวไม่สบาย ในสภาพอากาศร้อนการคงความสมดุลของความร้อน ในร่างกายคนเราจะพึ่งการระเหยของเหงื่อเป็นหลัก การสูญเสียความร้อนจากร่างกายด้วยวิธีการ แผ่รังสีความร้อนและการพาความร้อนมีอัตราที่ต่ำมาก อากาศที่ชื้นจะทำให้อัตราการระเหยของ เหงื่อไม่มาก และถ้าชื้นอากาศรอบผิวหนังคนเราไม่มีการถ่ายเทเคลื่อนไหว ไอน้ำจากการระเหย ของเหงื่อจะทำให้ชั้นอากาศรอบผิวหนังนั้นเกิดการอิ่มตัวของไอน้ำ (Saturation) เหงื่อจะระเหย ไม่ได้อีกทำให้ร่างกายไม่สามารถขับความร้อนออกมาได้ ก็ยิ่งทำให้รู้สึกร้อนขึ้นไปอีก ดังนั้นการ เคลื่อนไหวถ่ายเทอากาศบริเวณผิวหนังเราในอากาศร้อนชื้นเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อช่วยในการทำความ เย็นให้กับร่างกาย โดยอาศัยอากาศที่มีความชื้นสัมพัทธ์ที่ต่ำกว่าพัดมาแทนที่ชั้นอากาศที่รับไอน้ำ จากการระเหยของเหงื่อ จึงทำให้กระบวนการสูญเสียความร้อนของร่างกายดำเนินต่อเนื่องไปได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้อยู่อาศัยในเขตร้อนชื้นรู้สึกสบายได้ ก็คือการที่มีลมพัดผ่านพื้นที่ ผิวหนังส่วนใหญ่ของผู้อยู่อาศัย

2.3 การถ่ายเทความร้อนเข้าสู่อาคาร

ตรึงใจ บุรณสมภพ(2539) กล่าวว่า โดยทั่วไป การถ่ายเทความร้อนจากภายนอก สามารถเข้าสู่อาคารได้ 3 แบบ คือ การนำ (Conduction) การพา (Convection) และการแผ่รังสี (Radiation)

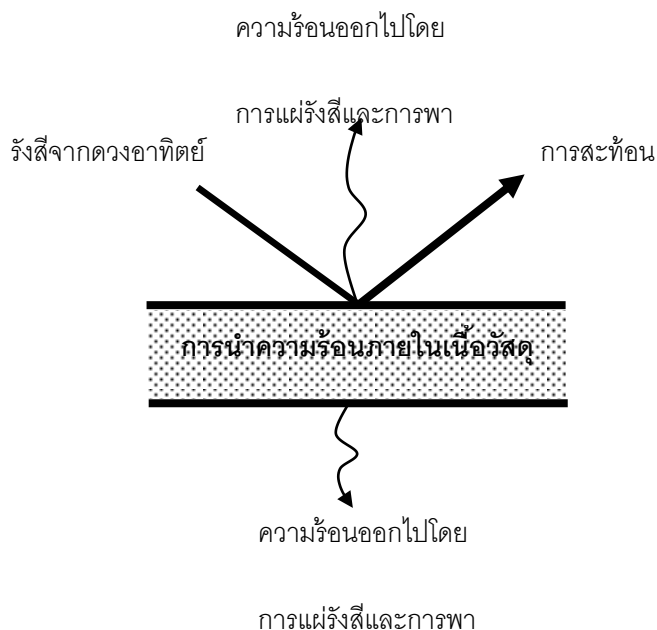
2.3.1 การถ่ายเทความร้อนโดยการนำ(Heat Transfer by Conduction) เป็นการถ่ายเทจากโมเลกุลสู่โมเลกุล หรือการถ่ายเทความร้อนที่ผ่านตัวกลางหรือมวลวัตถุ เช่น การถ่ายเทความร้อนที่ผ่านผนังหรือกำแพง เป็นต้น

ปริมาณความร้อนที่ถ่ายเทผ่านวัสดุโดยการนำความร้อนขึ้นกับสภาพนำความร้อน (Thermal Conductivity) ของวัสดุ วัสดุที่นำความร้อนได้ดีจะมีค่าสภาพนำความร้อนสูง เช่น หิน ,โลหะ และคอนกรีต เป็นต้น วัสดุที่ช่วยลดการนำความร้อนต้องมีค่าสภาพการนำความร้อนต่ำ เช่น โยแก้ว ฉนวนกันความร้อน เป็นต้น นอกจากนี้การนำความร้อนยังขึ้นกับสภาพความหนาแน่นของวัสดุ ความชื้นของวัสดุและความแตกต่างของอุณหภูมิของผิวทั้ง 2 ด้านของวัสดุที่ความร้อนถ่ายเท

2.3.2 การถ่ายเทความร้อนโดยการพา(Heat Transfer by Convection) เป็นการถ่ายเทความร้อนโดยอาศัยการเคลื่อนตัวของอากาศเป็นสื่อกลาง เช่น ภายในอาคาร ความร้อนจะผ่านผนังเข้ามาโดยการนำ (Convection) จากนั้นผิวผนังด้านในจะร้อนขึ้น ทำให้อากาศรอบๆกำแพงด้านในร้อนขึ้น อากาศที่ร้อนจะมีความหนาแน่นต่ำ น้ำหนักเบา ก็จะลอยตัวสูงขึ้น อากาศภายในห้องที่อุณหภูมิต่ำกว่าจะหมุนเวียนไปแทนที่ เกิดการถ่ายเทความร้อนแบบพา

2.3.3 การถ่ายเทความร้อนโดยการแผ่รังสี (Heat Transfer by Radiation) เป็นการถ่ายเทความร้อนโดยการแผ่รังสีผ่านอากาศหรือสุญญากาศ ในรูปของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (Electromagnetic Waves) เช่น ความร้อนจากดวงอาทิตย์ถ่ายเทผ่านสุญญากาศลงมายังโลก เป็นต้น อาคารต่างๆจะได้รับความร้อนทั้งจากรังสีตรงและรังสีกระจาย ซึ่งเป็นรังสีคลื่นสั้นจากดวงอาทิตย์ และจากรังสีความร้อนคลื่นยาวที่แผ่มาจากวัตถุ หรืออาคารอื่นรอบๆ

เมื่อรังสีดวงอาทิตย์(Solar Radiation) กระทบผิววัตถุที่บดแสง บางส่วนจะถูกดูดกลืนและสะท้อนบางส่วนออกมา ส่วนที่ถูกดูดกลืน จะทำให้วัสดุมีอุณหภูมิสูงขึ้นและจะถ่ายเทความร้อนให้กับสิ่งแวดล้อมโดยการแผ่รังสี การพาความร้อนและการถ่ายเทเข้าไปภายในตัวของมันเองโดยการนำ ความร้อนดังแสดงในรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 การถ่ายเทความร้อนที่เกิดขึ้นกับวัสดุเมื่อได้รับแสงอาทิตย์

การดูดกลืนรังสีของวัสดุขึ้นคุณสมบัติของผิววัสดุในการดูดกลืนรังสี หรือเรียกกันทั่วไปว่า สภาพการดูดกลืน(Absorptivity) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0-1 วัสดุที่ดูดกลืนรังสีที่ตกกระทบผิวได้ทั้งหมด จะมีสภาพดูดกลืนเท่ากับ 1 วัสดุโดยทั่วไปจะไม่สามารถดูดกลืนรังสีที่ตกกระทบได้ทั้งหมด แต่จะมีบางส่วนที่สะท้อนออกไป ความสามารถในการสะท้อนรังสีนี้เรียกว่า สภาพสะท้อน (Reflectivity) วัสดุที่สะท้อนรังสีที่ตกกระทบผิวได้ทั้งหมด จะมีสภาพในสภาพสะท้อนเท่ากับ 1

วัสดุโดยทั่วไปจะมีการแผ่รังสีในรูปของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า โดยมีสเปกตรัม(Spectrum) และความเข้มขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ ความสามารถในการแผ่รังสีของวัสดุจะบอกในรูปของสภาพเปล่งรังสี(Emissivity) ค่าของสภาพเปล่งรังสีของวัสดุธรรมชาติจะเทียบกับสภาพเปล่งรังสีของวัสดุสีดำ (Black Body) ซึ่งสามารถดูดกลืนรังสีที่ตกกระทบได้ทั้งหมด และจะแผ่รังสีออกมาที่ความยาวคลื่นต่างๆตามอุณหภูมิ โดยจะกำหนดให้วัสดุสีดำมีสภาพเปล่งรังสีเท่ากับ 1 หรือ 100% วัสดุอย่างอื่นจะมีค่าสภาพเปล่งรังสีน้อยกว่าของวัสดุสีดำที่อุณหภูมิเดียวกัน โดยทั่วไปวัสดุที่มีอุณหภูมิเท่ากับอุณหภูมิแวดล้อม(Ambient Temperature) จะแผ่รังสีอินฟราเรดหรือรังสีความร้อน

โลหะที่มีผิวมันจะสะท้อนรังสีส่วนมากที่ตกกระทบและดูดกลืนไว้เพียงเล็กน้อย ถึงแม้ว่าอลูมิเนียมจะมีความสามารถในการสะท้อนสูง แต่ภายในเนื้ออลูมิเนียมก็จะเก็บความร้อนไว้ได้สูงเช่นเดียวกัน ดังนั้นการใช้อลูมิเนียมหลังคาเพื่อลดความร้อนที่จะเข้ามาในอาคารจึงไม่มีผลดีไป

กว่าการใช้วัสดุที่เป็นฉนวนซึ่งหาสีขาว แต่การใช้กระดาษซึ่งฉาบด้วยอลูมิเนียมบางๆเป็นตัวป้องกันความร้อนที่ฝ้าเพดานจะได้ผลดีเพราะมีมวลของอลูมิเนียมน้อยมากจึงทำหน้าที่สะท้อนความร้อนออกไปได้เต็มที่

วัสดุก่อสร้างในส่วนที่เป็นหลังคา ผนัง ฝ้า และกระจกที่ใช้กันทั่วไป มีคุณสมบัติที่ยอมให้ความร้อนผ่านเข้าสู่อาคารในปริมาณต่างกัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ทิศทางอาคาร การรับแดด หรืออยู่ในที่ร่ม คุณสมบัติเชิงความร้อนของวัสดุที่ใช้ สีและลักษณะผิวของวัสดุ รวมถึงมวลและความหนาของผนัง

การเปรียบเทียบค่าสภาพนำความร้อน (Thermal Conductivity) ของวัสดุชนิดต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบค่าสภาพนำความร้อน (Thermal Conductivity) ของวัสดุชนิดต่างๆ

วัสดุ	ค่า k = วัตต์/เมตร องศาเซลเซียส
โฟมฉีด	0.023
โฟมแผ่น	0.031
ฉนวนใยแก้ว	0.035
แผ่นยิปซั่ม	0.191
กระเบื้องแผ่นเรียบ	0.288

และค่าสภาพเปล่งความร้อนของผิววัสดุชนิดต่างๆ (Emissivity of some Typical Surface) แสดงดังในตารางที่ 2.2 และสำหรับค่าสภาพสะท้อนรังสีตามความเข้มของสีของผิววัสดุต่างๆ (Reflectivity of Materials) แสดงดังในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.2 แสดงค่าสภาพเปล่งความร้อนของผิววัสดุชนิดต่างๆ (Emissivity of some Typical Surface)

ผิววัสดุ	เปอร์เซ็นต์การเปล่งรังสีความร้อน
เงินขัดมัน	2
ทองขาวขัดมัน	5
สังกะสีขัดมัน	5
อลูมิเนียมขัดมัน	8
นิกเกิลขัด	12
ทองแดงขัด	15
เหล็กหล่อขัด	25
อลูมิเนียมทาสี	55
ทองเหลืองขัด	60
ทองแดงอัลลอยด์	60
เหล็กอัลลอยด์	70
บรอนซ์ทาสี	80
สีดำเคลือบมันวาว	90
แล็คเกอร์ขาว	95
ผิวเคลือบแก้วใส	95
กระเบื้องกระดาศ	95
สีทา เขียว	95
สีทา เทา	95
น้ำ	95
อิฐ(ผิวหยาบ)	93
อิฐ(เนื้อแน่น)	90
กระเบื้องเคลือบ	92
ไม้	95
หินปูน	95
แอสเบสตอสซีเมนต์	95
แผ่นอลูมิเนียม	12
กระดาศฉาบอลูมิเนียม	20
เหล็กเคลือบสังกะสี	25

ตารางที่ 2.3 ค่าสภาพสะท้อนรังสีตามความเข้มของสีของผิววัสดุต่างๆ(Reflectivity of Materials)

สี	วัสดุ	การสะท้อน(%Total incident Heat Reflected)
ขาว	อลูมิเนียมพอยล์	95
	ปูนปลาสเตอร์	93
	แผ่นอลูมิเนียมสมัยใหม่	87
	กระดาษแข็ง	64-70
	แอสเบสตอสซีเมนต์	58
	อลูมิเนียม	46
เหลือง เนื้อ(อ่อน)	อิฐ	48
เหลือง เนื้อ(แก่)	อิฐ	40
สีทราย	หินทราย	31
แดง	กระเบื้องดินเผา	38
	แอสเบสตอสซีเมนต์	31
แดงเข้ม(เลือดหมู)	อิฐ	30
	แผ่นเหล็ก	19
ครีม	อิฐ	64
ฟ้า	อิฐ(Stafford)	11
เขียว	เหล็ก	24
เขียว	หินอ่อน	34
	ต้นไม้	25
เขียวแก่	หญ้า	6
น้ำตาล	กระเบื้องคอนกรีต	15
เทาอ่อน	หินชนวน	21
เทาแก่	หินชนวนขัดผิวเรียบ	11
ดำ	แอสฟัลต์ น้ำมันดินและกรวด	7

การสะท้อนจากการทาสีต่างๆ(Effect of Color) สีอ่อนจะทำให้รังสีความร้อนสะท้อนออกไปได้มาก ซึ่งจะลดปริมาณความร้อนที่เข้ามาในอาคารได้ดี สีผิวของวัสดุแม้จะเป็นสีทาก็ตามมีความสำคัญในการสะท้อนความร้อนมาก ดังแสดงค่าการสะท้อนในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 แสดงสภาพสะท้อนความร้อน(Reflectivity) ของวัสดุต่างๆที่มีทั้งการทาสีผิววัสดุ และวัสดุที่เป็นสีธรรมชาติ

สี	การสะท้อน(%Total incident Heat Reflected)
ขาว	75
ครีม	65
เขียวอ่อน	50
แดง	26
เทา	25
ดำ	7

2.4 ค่าสัมประสิทธิ์ของการถ่ายเทความร้อน และช่วงเวลาหน่วงที่ความร้อนไหลผ่าน (U- and Time Lag Values)

ตรึงใจ บุรณสมภพ(2539) กล่าวว่า วัสดุที่มีค่าสัมประสิทธิ์ของการถ่ายเทความร้อนต่ำ ซึ่งใช้เป็นฉนวนกันความร้อน มักจะมีน้ำหนักเบา แต่วัสดุที่มีค่าของช่วงเวลาที่ความร้อนไหลผ่านจากผิวด้านนอกสู่ผิวด้านใน(Time Lag) สูง จะเป็นวัสดุที่มีความหนาแน่นและมีน้ำหนักมาก ถ้าต้องการให้ความร้อนไหลผ่านเข้าอาคารได้ช้า จะต้องใช้ผนังหรือหลังคาที่หนา แต่ต้องระวังความร้อนที่เก็บสะสมไว้ในวัสดุ ถ้าเลือกวัสดุที่มีมวลและความจุความร้อนสูง วัสดุจะเก็บความร้อนไว้ในเวลากลางวัน(ในส่วนของโดนแดด) และแผ่รังสีความร้อนอยู่ภายในอาคารในเวลากลางคืนที่อากาศเย็นลง ทำให้อุณหภูมิภายในอาคารสูงกว่าภายนอก จึงต้องมีลมภายนอกอาคาร และมีการระบายอากาศภายในอาคารที่เพียงพอเพื่อพาความร้อนออกไปจากวัสดุและภายในห้อง สำหรับค่าช่วงเวลาการหน่วงที่ความร้อนไหลผ่านวัสดุแสดงดังในตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 แสดงค่าช่วงเวลาการหน่วงที่ความร้อนไหลผ่านวัสดุ

วัสดุ	ความหนา(นิ้ว)	U-value ($W/m^2 \cdot ^\circ C$)	Time-lag
อิฐ	4	0.61	2.5 hours
	8	0.41	5.5 hours
	12	0.31	8.5 hours
คอนกรีต	4	0.85	2.5 hours
	8	0.67	5 hours
	12	0.55	8 hours
แผ่นฉนวนกันความร้อน	2	0.16	40 min.
ไม้	4	0.09	3 hours
	$\frac{1}{2}$	0.68	10 min.
	1	0.47	25 min.
	2	0.30	1 hours

2.5 โปรแกรม OTTV RTTV

เนื่องจากพระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานปี พ.ศ.2535 ได้กำหนดค่าการถ่ายเทความร้อนของผนังอาคาร(OTTV) และการถ่ายเทความร้อนของหลังคา(RTTV) ซึ่งเป็นการคำนวณค่าOTTV/RTTV มีวิธีการและขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยาก จำเป็นต้องมีการใช้โปรแกรม

คอมพิวเตอร์ช่วยเพิ่มความเร็วในการคำนวณ สถาบันวิจัยพลังงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้พัฒนาโปรแกรมการถ่ายเทความร้อนผ่านกรอบอาคารและการใช้พลังงานภายในอาคาร (Overall Thermal Transfer Value and Energy Estimation : OTTVEE) เพื่อให้สามารถคำนวณ ค่า OTTV และ RTTV รวมทั้งประเมินการใช้พลังงานในอาคารที่บุคคลทั่วไปสามารถใช้งานได้ง่าย ได้ผลการวิเคราะห์ในเวลาอันรวดเร็ว และสามารถทำความเข้าใจการประเมินผลของโปรแกรมได้ง่าย

รูปที่ 2.2 โปรแกรม OTTV และ RTTV

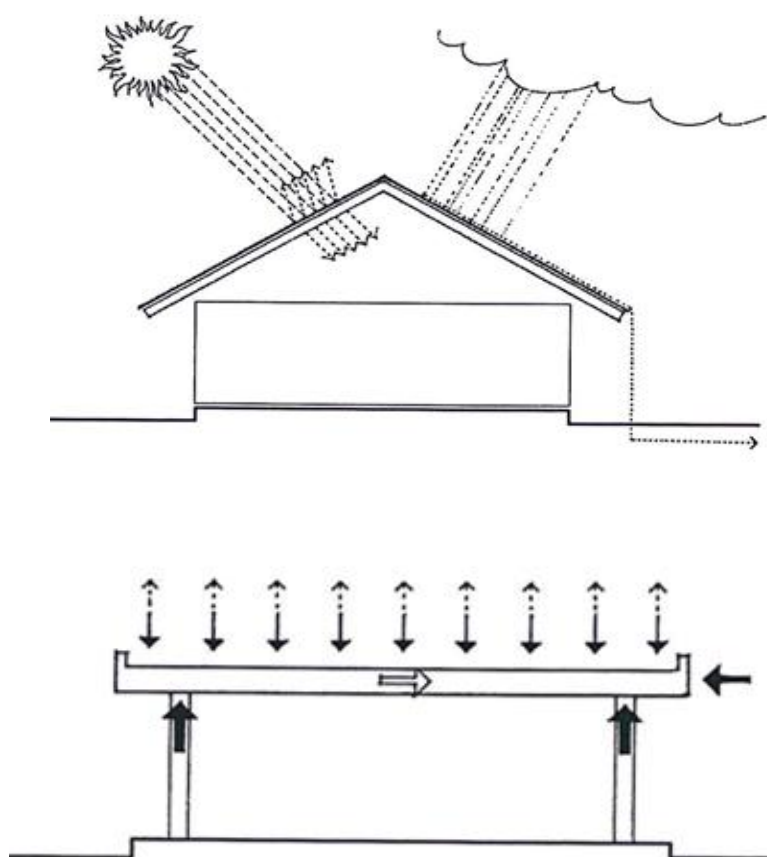
ที่มา www.eei-ku.com/file_upload/08-Intelligent-26042010-035805.pdf

2.6 หลังคา

หลังคาทำหน้าที่เป็นองค์อาคารที่สำคัญของอาคารในการกำบังและปกป้องพื้นที่ภายในอาคารจากน้ำฝน ลม และหิมะ ตลอดจนการนำพาน้ำฝนลงสู่รางน้ำฝน และควบคุมความชื้น อุณหภูมิ แสงแดด ด้วยการออกแบบรูปร่างและความลาดชันให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ ชนิดของหลังคา และข้อกำหนดของกฎหมายเรื่องหลังคา ซึ่งในบางกรณีต้องการให้หลังคาเป็นองค์อาคารประเภททนไฟ มิให้ไฟไหม้ลุกลามออกไปภายนอกด้านบน

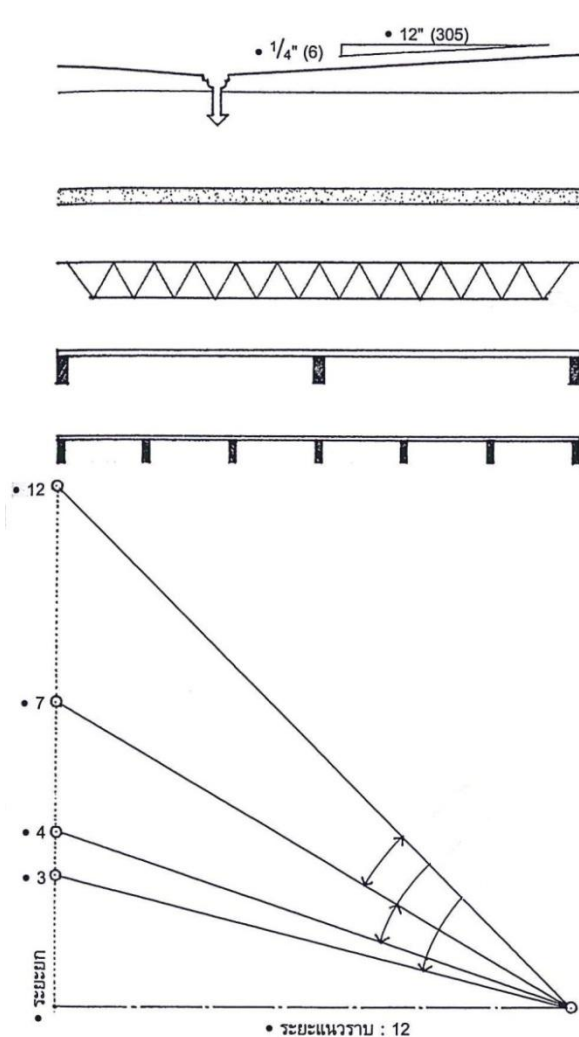
สำหรับการพาด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่งของหลังคาโครงสร้างหลังคาจะต้องมีการออกแบบให้สามารถรองรับน้ำหนักของตัวเองและอุปกรณ์ที่จะนำมาแขวนติด ตลอดจนน้ำหนักของน้ำฝนหรือหิมะที่อาจจะสะสมหนาขึ้น หรือน้ำหนักของผู้คน ถ้าออกแบบให้ผู้คนขึ้นไปใช้พื้นที่บนหลังคา นอกจากนี้น้ำหนักแบบทรงราบยังต้องพิจารณาน้ำหนักบรรทุกทุกจุดที่เพิ่มขึ้นด้วย ในหลายกรณีที่วิศวกรออกแบบจะต้องคำนึงถึงแรงกระทำด้านข้างเพิ่มขึ้นด้วย เช่น แรงลม แรงกระทำจากแผ่นดินไหว ตลอดจนแรงยกตัว ก่อนที่จะถ่ายทอดแรงกระทำทั้งหมดลงสู่โครงสร้าง เนื่องจากการถ่ายเทน้ำหนักจะเริ่มจากชั้นของหลังคาลงสู่ชั้นที่ถัดไปด้านล่างเรื่อยๆ ดังนั้นการจัดวางตำแหน่งของเสาและผนังรับแรงเพื่อรองรับน้ำหนักควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบและสอดคล้องกันระหว่างชั้น หรืออีกนัยหนึ่ง คือ รูปแบบและตำแหน่งของจุดรองรับหรือเสาควรสอดคล้องกับหลังคา รวมทั้งมีผลต่อชั้นใต้หลังคา การจัดวางห้อง และพื้นที่ภายในห้อง โครงหลังคาที่มีช่วงพาดยาวจะทำให้เกิดเสารองรับน้อย และมีผลกระทบน้อยกว่าโครงหลังคาที่มีช่วงพาดสั้น

รูปร่างของโครงสร้างหลังคาไม่ว่าจะเป็นแบบราบ(flat)แบบลาด(pitched)แบบปั้นหย้า(hipped)แบบยื่น(broad and sheltering)จะมีผลต่อรูปลักษณะของอาคารอย่างมากคือทำให้มีแนวชายคาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปลายขอบพอดีกับผนัง ยื่นออกจากผนัง หรือถูกปิดบังด้วยแผงกั้น(parapet)อีกทั้งอาจใช้รูปร่างของโครงสร้างหลังคาด้านล่าง ซึ่งจะปรากฏอยู่ด้านบนของชั้นใต้หลังคา

รูปที่ 2.3 ภาพแสดงตัวอย่างโครงสร้างหลังคา

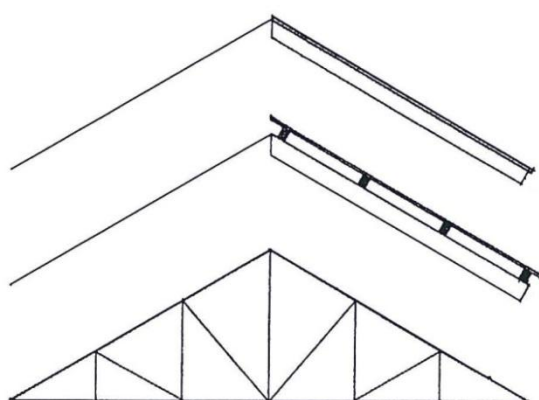
หลังคาแบบราบ(Flat Roofs)

- ต้องมีวัสดุปูกันซึม(membrane roofing mater material) ต่อเนื่องตลอด
- ความลาดชันต่ำสุด : $\frac{1}{4}$ in/ft (1:50)
- การทำให้เกิดการลาดเอียง สามารถทำได้โดยการทำให้โครงสร้างหลังคาเอียง หรือการปรับความหนาของวัสดุจนวนกันความร้อน
- โดยทั่วไปแนวลาดเอียงจะเอียงเข้าหาที่ระบายน้ำภายใน ส่วนที่ระบายน้ำรอบอาคารจะมีไว้สำหรับกรณีน้ำล้น
- หลังคาแบบราบจะคลุมอาคารได้ทุกรูปแบบ และยังสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของหลังคาในการทำกิจกรรมต่างๆ
- โครงสร้างหลังคาแบบราบ อาจจะประกอบขึ้นจาก :
  - พื้นหลังคาคอนกรีตเสริมเหล็ก
  - โครงถักไม้หรือเหล็กหลังราบ
  - คานไม้หรือเหล็ก และพื้นดาดฟ้า
  - ตงไม้หรือเหล็ก และแผ่นปิดหลังคา(sheathing)

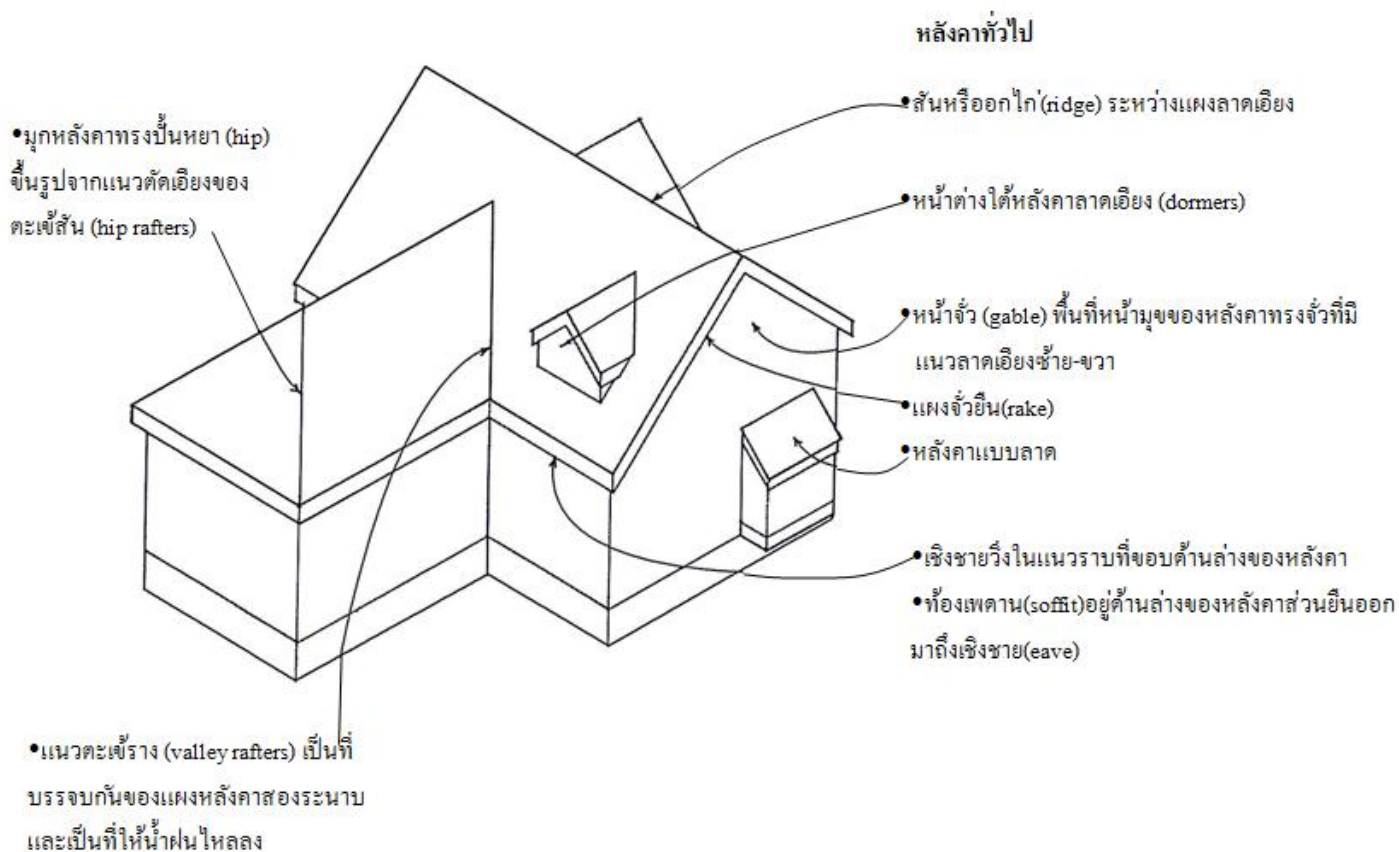
หลังคาแบบมีความลาดชัน (Sloping Roofs)

- หลังคาแบบมีความลาดชัน อาจแบ่งได้เป็นประเภทต่างๆ ดังนี้
  - ความลาดชันต่ำไม่เกิน 3 : 12
  - ความลาดชันมาก อาจอยู่ระหว่าง 4 : 12-12 : 12
- อัตราความลาดชันจะมีผลต่อการเลือกใช้วัสดุปูหลังคา ชั้นรองพื้นวัสดุปูหลังคา เเชิงราย และโครงสร้างหลังคาเองเมื่อต้องรับแรงลม
- หลังคาแบบมีความลาดชันต่ำ ควรทำการกันน้ำซึมเพิ่มเติมเนื่องจากน้ำฝนไม่สามารถไหลออกจากหลังคาได้อย่างรวดเร็วแผ่นมุงหลังคาแผ่นเล็ก (shingles) และแผ่นใหญ่(sheet materials) อาจยังใช้ได้กับความลาด 3 : 12
- หลังคาแบบมีความลาดชันปานกลางและมาก อาจสามารถใช้วัสดุมุงหลังคาแบบกระเบื้องมุงหลังคา แผ่นมุงแผ่นเล็กและใหญ่
- หลังคาแบบมีความลาดชันจะระบายน้ำฝนลงสู่รางน้ำฝนที่เชิงชายได้เร็ว
- ความสูงและพื้นที่หลังคาจะแปรผันตามระยะในแนวราบ
- พื้นที่ใต้หลังคาอาจสามารถนำมาใช้สอยได้
- แนวลาดเอียงต่างๆ ของหลังคา อาจมีการออกแบบให้อยู่รวมกันทำให้เกิดเป็นรูปแบบของหลังคาที่มีแนวหลังคาซ้อนหรือเป็นมุขต่างๆ
- โครงสร้างของหลังคาแบบมีความลาดชัน อาจประกอบด้วย :

รูปที่ 2.4 ภาพแสดงโครงสร้างหลังคา

- จันทันไม้หรือเหล็ก และแผ่นปิดหลังคา
- คาน แป และแผ่นพื้นหลังคา
- โครงถักไม้หรือเหล็ก

รูปที่ 2.5 ภาพแสดงส่วนประกอบของหลังคา